

FSD1325

Sota-ajan pikkupojat 1999-2001

Aineisto-opas

TIETOARKISTO

Tämän aineisto-oppaan viittaustiedot:

Sota-ajan pikkupojat 1999-2001 [aineisto-opas]. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [tuottaja ja jakaja], 2019.

Aineisto-opas on luotu aineiston versiosta 1 (18.3.2004).

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
33014 Tampereen yliopisto

Asiakaspalvelu:
asiakaspalvelu.fsd@uta.fi
040 190 1442

Palveluportaali Aila:
<https://services.fsd.uta.fi/>

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto
<http://www.fsd.uta.fi/>

Lukijalle

Tämä aineisto-opas on osa Tietoarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa FSD1325. Oppaan alussa on tiedot aineiston sisällöstä, aineiston rakenteesta ja keruusta sekä luettelo julkaisuista, joissa aineistoa on käytetty. Opas sisältää myös aineiston keräämisessä käytetyt dokumentit, esimerkiksi mahdolliset haastattelukysymykset, kirjoitusohjeet, tutkimuskutsut, litterointiohjeet tai virikemateriaalit. Tekstiaineistoista mukana on usein lisäksi aineistonäyte, josta selviää esimerkiksi käytetty litterointitaso.

Liitteenä olevat aineistoon kuuluvat dokumentit on tarvittaessa anonymisoitu. Kaikki oppaan sisältämät aineiston keräämisessä käytetyt dokumentit toimitetaan asiakkaalle aineiston latauksen yhteydessä myös erillisinä tiedostoina

Aineistoon ja sen tekijöihin tulee viitata asianmukaisesti kaikissa julkaisuissa ja esityksissä, joissa aineistoa käytetään. Tietoarkiston antaman malliviittaustiedon voi merkitä lähdeluetteloon sellaisenaan tai sitä voi muokata julkaisun käytäntöjen mukaisesti. Malliviittaus:

Kujala, Erkki: Sota-ajan pikkupojat 1999-2001 [sähköinen tietoaineisto]. Versio 1 (2004-03-18). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD1325>

Tietoarkistoon on lähetettävä viitetiedot kaikista julkaisuista, joissa käyttäjä hyödyntää aineistoa. Aineiston alkuperäiset tekijät ja tietoarkisto eivät ole vastuussa aineiston jatkokäytössä tuotetuista tuloksista ja tulkinnoista.

Sisältö

1	Aineiston kuvailu	1
1.1	Aineiston otsikot ja datan versio	1
1.2	Sisällön kuvaus	1
1.3	Aineiston rakenne ja keruu	2
1.4	Aineiston käyttö	3
A	Haastattelukysymykset	5
B	Aineistonäyte	11

Luku 1

Aineiston kuvailu

1.1 Aineiston otsikot ja datan versio

Aineiston nimi: Sota-ajan pikkupojat 1999-2001

Aineiston nimi englanniksi: Father-Son Relationships and the War 1999-2001

Aineiston rinnakkainen nimi: Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta

Aineisto-opas on luotu aineiston versiosta 1 (18.3.2004).

1.2 Sisällön kuvaus

Tekijät

Kujala, Erkki

Aineiston tekijänoikeudet

Tietoarkiston ja aineiston luovuttajan tekemän sopimuksen mukaisesti.

Aineiston luovuttaja

Kujala, Erkki

Aineisto luovutettu arkistoon

4.2.2004

Asiasanat

elämä; elämänhistoria; elämänkaari; evakot; isyys; isät; isättömyys; lapsuus; sota; sota-aika; sotatila; sotatoimet; vanhemmuus; varhaislapsuus

Tieteenala / Aihealue

OKM:n tieteenalaluokitus: yhteiskuntatieteet

CESSDAn luokitus: historia; perhe-elämä, avioliitto ja sukupolvet; sukupuoli ja sukupuoliroolit

Sarjakuvaus

Tämä aineisto kuuluu sarjaan:

Aineistot, jotka eivät kuulu sarjaan

Yksittäiset aineistot, jotka eivät kuulu mihinkään sarjaan.

Sisällön kuvaus

Sota-aikana lapsuuttansa eläneille miehille tehdyistä haastatteluista koostetut haastattelupöytäkirjat. Haastatteluissa on kysytty sota-ajan muistoista, kotielämästä sota-aikana ja erityisesti isäsuhteesta. Kysymyksiä on haastateltavan isän suhtautumisesta lapsiinsa sekä siitä, miten hän kohteli vaimoansa. Kysymyksiä on myös kasvatuksesta ja läheisyyden ja hellyyden ilmaisemisesta. Lopuksi on kysytty haastateltavan näkemystä siitä, miten heidän oman isäsuhteensa on vaikuttanut vuorostaan heidän omaan rooliinsa isänä sekä kysytty ylipäänsä sodan vaikutuksesta ihmisten elämään.

Haastattelut on kirjattu haastattelupöytäkirjoiksi haastateltavien kerronnan kielellä toistamatta haastattelukysymyksiä, jotka olivat kaikille samat.

1.3 Aineiston rakenne ja keruu

Maa: Suomi

Kohdealue: Suomi

Havainto/aineistoyksikkötyyppi: Henkilö

Perusjoukko/otos: Lapsuutensa sota-aikana eläneet miehet

Aineistonkeruun ajankohta: 14.6.1999 – 20.3.2001

Kerääjät: Kujala, Erkki

Aineistonkeruun tekniikka: Haastattelu

Keruväline tai -ohje: Haastatteluteemat tai haastattelurunko

Aineiston ajallinen kattavuus: 1939 – 1949

Tutkimuksen aikaulottuvuus: Poikkileikkausaineisto

Havainto/aineistoyksiköiden valinta: Ei-todennäköisyysotanta: harkinnanvarainen poiminta

Aineiston määrä: 25 rtf-tiedostoa, yhteensä 85 sivua tekstiä

1.4 Aineiston käyttö

Aineiston käytössä huomioitavaa

Alkuperäiset digitaaliset haastattelunauhut ovat tutkijan (Erkki Kujala) hallussa.

Tutkija on laatinut haastattelunauhoista kustakin haastattelusta pöytäkirjan, ns. haastattelumuistion, jossa on pääkohdat haastateltavan puheesta. Yhteenvedot on arkistossa muunnettu elektronisiksi RTF-tiedostoiksi ja anonymisoitu: haastateltavien ja paikkakuntien nimet on muutettu.

Julkaisut

Huhtinen, Nina (2018). Sodan koskettamat. Tulkitseva fenomenologinen analyysi lapsuusajan sotamuistoista. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201811012765>

Isaksson, Nina (2016) Isien sotatraumojen ja muiden psyykkisten oireiden näkyminen toisen maailmansodan poikien muisteluissa. Kandidaatin tutkielma. Tampereen yliopisto, historian tutkinto-ohjelma.

Joenperä, Eveliina (2017). Vaietun sukupolven henkinen sota. Toisen maailmansodan lasten välittelevä kiintymyssuhde. Tampere: Tampereen yliopisto. Sosiaalipsykologian kandidaatin tutkielma.

Kärki, Taina (2012) Lapsuudentarinoita sodanaikaisesta ja sodanjälkeisestä Suomesta. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, sosiaalitutkimuksen laitos.

Kivimäki, Ville (2007). Sodan rampauttama vanhemmuus. Teoksessa: Sodassa koettua, osa 1. Haavoitettu lapsuus (toim. Näre, Sari & Siltala, Juha & Kirves, Jenni), 214-245. Helsinki: Weilin+Göös.

Kujala, Erkki (2003). Sodanaikaisten pikkupoikien lapsuuskokemuksia isyyden näkökulmasta. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research; 222.

Oksanen, Atte (2007). Evakkolasten kadotettu koti. Teoksessa: Sodassa koettua, osa 1. Haavoitettu lapsuus (toim. Näre, Sari & Siltala, Juha & Kirves, Jenni), 68-101. Helsinki: Weilin+Göös.

Oksanen, Atte (2010). Evakkolasten kadotettu koti. Teoksessa: Sodan kasvattamat (toim. Näre, Sari & Kirves, Jenni & Siltala, Juha), 58-85. Helsinki: WSOY.

Ajantasainen julkaisuluettelo aineiston kuvailun yhteydessä osoitteessa

<https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD1325>

Aineiston sijainti

Yhteiskuntatieteellinen tietokanto

Käyttöoikeudet

Aineisto on käytettävissä (B) tutkimukseen, opetukseen ja opiskeluun.

Liite A

Haastattelukysymykset

FSD1325 SOTA-AJAN PIKKUPOJAT 1999-2001

FSD1325 FATHER-SON RELATIONSHIPS AND THE WAR 1999-2001

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This document forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the document is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta dokument utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om dokument är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk referens.

Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

SODAN POJAT

Kysymyksiä haastateltaville

- Ensinnäkin selvitetään haastattelun aika ja paikka. Vastajan syntymäaika ja -paikka, millainen perhe, montako lasta, monesko lapsi haastateltava on, vanhempien ammatit ja muita lapsuuden ympäristöön ja kokemuksiin vaikuttavia asioita.

1. Millaisia muistoja sinulla on päällimmäisenä sota-ajalta?
2. Muistatko isäsi sotaan lähdön? Kuka ja miten viestit toi, miten isäsi ja äitisi siihen reagoivat, mitä itse ajattelit silloin.
3. Muistatko isääsi sota-ajalta, esimerkiksi sotaan lähtöä, lomalla käyntiä sotilaspuvussa, isäsi lähettämiä tai tuomia kortteja tai muistoesineitä sodasta?
4. Millaista kotielämä oli teillä sodan aikana? Miten työt tehtiin, kun isä oli sodassa?
5. Puhuttiinko kotona päivittäin sodasta?
6. Miten äitisi suhtautui isäsi sodassa oloon?
7. Kertoiko äitisi mitä isä kirjoitti rintamalta ja mitä isäsi hänelle kertoi lomilla käydessään.
8. Pelkäsitkö sotaa? Uskotko äitisi pelänneen ja puhuttiinko kotona pelosta?
9. Mitä kaikkea teit sodan aikana? Ehditkö leikkimään?
10. Mitä leikkejä leikitte? - Leikittekö sotaleikkejä ja kenen kanssa?
11. Oliko sinulla isää ikävä?
12. Muistatko tunteisiasi tuolta ajalta? Mitä ajattelit isästäsi ja sodasta?
13. Muistatko isäsi paluun sodasta? Miltä silloin tuntui ja mitä silloin ajattelit?
14. Puhuiko isäsi kotona sodasta koko perheen kuullen?
15. Kuulitko hänen puhuvan naapurin miesten kanssa sodasta?
16. Puhuiko hän sinulle sodasta?

17. Leikkikö isä kanssasi?
18. Miten isäsi suhtautui sinuun? Miten sinua kasvatettiin, millainen oli kuri?
19. Teittekö isän kanssa yhdessä töitä poikasena ollessasi?
20. Pitikö isäsi sinua sylissään? - Entä muita lapsia?
21. Miten isäsi kohteli äitiäsi, osoittiko hellyyttä?
- Näitkö heidän suutelevan ja halailevan?
22. Oliko isäsi leppoisa vai kireä. Huumorintajuinen vai äkäinen?
23. Tiedätkö muuttuiko isäsi sodassa? Onko äitisi kertonut?
24. Luuletko, että sota on vaikuttanut sinuun isänä?
25. Oletko mielestäsi erilainen isä kuin isäsi?
26. Oletko pitänyt lapsiasi polvellasi ja leikkinyt heidän kanssaan?
27. Oletteko vaimonne kanssa osoittaneet hellyyttä toisillenne lasten nähden⁹
28. Oletko puhunut sodasta ja sota-ajasta omille lapsillesi?
29. Onko poikasi erilainen aviomies ja isä kuin sinä?
30. Vaikuttaako sota vielä hänen tunteisiinsa?
31. Jos vertaat omaa lapsuuttasi ja tämän ajan lasten elämää, niin mitkä ovat suurimmat erot?
32. Onko sodalla vaikutusta vielä tämän ajan ihmisten elämään?
33. Mitä ajattelet yleensä sodasta ja rauhasta?
34. Miten suhtaudut Venäjään (Neuvostoliittoon) ja mitä ajattelet siitä?
34. Oletko katkera lapsuuden aikaisista kokemuksista?
35. Mitä arvelet olisiko elämäsi ollut toisenlainen ilman sotaa?

TIETOJA HAASTATTELUAINESTOSTA JA SEN KOKOAMISESTA

Empiirinen haastatteluaineisto käsittää kahdenkymmenenviiden miehen pöytäkirjatut haastattelut. Kaksikymmentäkolme heistä on varsinaisia sodan poikia ja kaksi pääjoukkoon kuuluneiden miesten jo naimisissa olevaa poikaa. Koska lähtökohtani oli saada haastateltavien vähäisestä lukumäärästä huolimatta mahdollisimman edustava näyte kohderyhmästä, etsin heitä maantieteellisesti tasaisesti eri puolilta Suomea.

Asettamani tavoitteet täyttävien haastateltavien rajatunkin määrän löytäminen osoittautui kohtuullisen vaikeaksi. Käytin etsinnässä apunani radio- ja televisiotoimittajan työssäni vuosien mittaan eri puolille maata syntyneitä henkilökontakteja, veteraani- ja sotainvalidijärjestöjen maakunnallisia toimistoja, miesverkostoja ja muutama mies löytyi miesten sekä sota-ajan lasten seminaarien yhteydessä. Alkuperäinen suositeltujen henkilöiden joukko oli huomattavasti lopullista suurempi, sillä monet karsiutuivat pois siitä syystä, etteivät yksinkertaisesti suostuneet tai sanoivat, etteivät he pysty näin läheisistä ja kipeistä asioista puhumaan. Suurin karsija oli kuitenkin muisti. Monet haastateltaviksi suositelluista sanoivat yhteyttä ottaessani, että he eivät muista sota-ajan asioita enää niin tarkasti, että voisivat ruveta niistä kertomaan.

Saatuani mielestäni riittävän määrän asettamani vaatimukset täyttäviä miehiä suostumaan haastateltaviksi, kiersin heidän luonaan pääasiassa autolla, mutta tein myös junamatkan sekä etelään että pohjoiseen. Olimme keskustelleet jokaisen kanssa jo puhelimesta, joten tarkoitukseni olivat tulleet heille selviksi ja minä taas tiesin keskeiset asiat heidän lapsuudestaan ja elämäntilanteestaan. Vaikka vierailuni kestitkin usein useamman tunnin, niin itse haastattelun nauhoitus rajoittui yleensä puolesta tunnista puoleentoista tuntiin. Joidenkin kohdalla tapaaminen jäi eri syistä johtuen lyhyemmäksi, mutta niissä tapauksissa minulla oli jo hyvät ennakkotiedot tai keskusteluja voitiin käydä puhelimesta useampaankin kertaan. Haastattelutilannetta voisi kuvata syvähaastatteluksikin, mutta olen käyttänyt teemahaastattelun nimikettä, vaikka keskustelut olivat yleensä narratiivisia sekä hyvin syvällisiä ja kestivät esimerkiksi normaalia radiohaastattelua huomattavasti pitempään.

Kaikki haastattelut ovat minulla alkuperäisinä talletettuna minidiskin disketille tai c-kasetille. Olen myös kirjoittanut kaikista haastattelupöytäkirjat kerronnan muotoon, toistamatta niissä kaikkia kysymyksiä, koska ne olivat aina pääsääntöisesti samat. Koska tutkimuksen kohtuuttoman paisumisen vuoksi pystyin ottamaan vain osan edes pääosiltaan mukaan tähän kirjaan Jouduin tarkkaan harkitsemaan, mitkä otan mukaan sodan poikien elämäntarinoihin ja niiden koodaukseen. Päädyin kirjan luvussa 12. esitettyihin, saadakseni tuotua esiin kohtaloita hyvin erilaisista tilanteista paremman kokonaiskuvan saamiseksi lukijalle. Jokaiselta haastatellulta olen ottanut mukaan ainakin joitakin otteita hänen vastauksistaan ja kertomuksistaan. Kaikkien haastateltujen nimet, osoitteet ja henkilötiedot ovat hallussani.

Aineisto antaa mahdollisuuksia jatkotutkimuksiin sekä julkaisuihin ja sodan poikien aiheessa eri näkökulmineen on työtä vielä monelle tutkijalle uusiin tutkimuksiin.

Liite B

Aineistonäyte

FSD1325 SOTA-AJAN PIKKUPOJAT 1999-2001

FSD1325 FATHER-SON RELATIONSHIPS AND THE WAR 1999-2001

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This document forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the document is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta dokument utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om dokument är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk referens.

Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Erkki Kujala, haastattelupöytäkirja Sodan pojat tutkimuksen kysymysten pohjalta.

Haastattelu tehty 23.7. 1999

Jukka on syntynyt 1936 Itä-Suomessa.

Isä oli töissä uiton aluksilla ja savotoilla. Äiti oli piikana eräässä maalaistalossa. Jukalla oli sota-aikana 2 vuotta vanhempi veli ja hänestä kaksi vuotta nuorempi sisar, joten heitä oli perheessä viisi henkeä. Sodan jälkeen syntyi lisää lapsia ja isä toimi useissa ammateissa päätyen sitten rajavartijaksi.

Mitä muistat sota-ajasta päällimmäisenä?

Asuimme [Itä-Suomessa]. Sotilaat ajoivat sieltä kuorma-autolla halkoja ja kävivät keitättämässä aina joskus mummolla riisipuuron asuimme silloin maalaistalossa joten tällaisia herkuja pystyi laittamaan, kun sotilaat toivat ryynit.. Lentokoneita lensi aina joskus kaupungin päällä ja saattoi aina joskus nähdä viholliskoneitakin.

Pelättiinkö teillä sota-aikana?

Ei oikeastaan. Isovanhemmat kyllä kertoivat kaupungin pommituksista ja heillä oli ehkä pelkoa Mutta ei mitään paniikkimielialaa meihin tarttunut.

- En muista isän sotaan lähtöä. Se meni ehkä siinä, kun hän oli ensin varusmiehenä ja sitten talvisodassa ja edelleen jatkosodassa, niin ei siitä ole jäänyt mieleen erityistä lähtöpäivää. Sodan loppuvaiheista muistan, kun isä oli toipumislomalla silloin ja jälkeen päinkin yöaseiden kunkkuna pidetään Ukkomauseria ja hänellä oli sellainen mukana ja hän näytti sitä minulle. Ihan käytännössä hän näytti sitä, kun hän ampui heinäladon sillan alle majoittuneen kulkukissan, josta oli haittaa talon meiningille. Se isän pistoolin käyttö teki suuren vaikutuksen nuoreen mieheen.

- Isä puhui sodasta lähinnä vain naapureihin ja tuttaviiin liittyneistä tapahtumista. Muistan kun siinä naapurissa asui ronski mies, jonka vaimo odotti vauvaa ja kun kättilön haku tuli ajankohtaiseksi, niin mies tuli hakemaan meiltä sitä varten yöllä hevosta lainaksi. Aamulla hevonen oli taas hevonen tallissa ja länget naulassa ja hirven lapa siinä länkien päällä. Sitten yhdestä serkustaan Parta-Villestä, Villestä hän usein puhui, joka myöskin oli mitään pelkäämätön mies sodassa. Mutta ei mitään sellaisia kertomuksia ole jäänyt mieleen, että se sodassa olo olisi mitään kamalata ollut.

Puhuivatko miehet keskenään sodasta sodan päätyttyä?

Mulla on sellainen mielikuva vahvistunut vuosien varrella, että missä kaksi tahi kolme sodan käynyttä tapaa, niin kyllä he sodasta puhuvat.

Isän käyttäytyminen oli jämpäjä ja suoraviivasta ja kärsimätönkin hän saatto joskus olla.

Puhuttiinko kotona sodasta?

En muista mitään sellaista erityisesti. Se oli toimeentulon kanssa niin tiukkaa, että se oli huolena. Meillä oli isovanhemmilla pikkutila. Kolme lehmän kantturaa oli ja äiti oli siinä niin kuin miniänä. Kaipa hän oli kuhmolaisena perukassa kasvaneena oppinut siihen, että piti murheet murheina. En muista, että sota olisi siinä mitenkään erityisenä murheena puheissa ollut.

